

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 1/S. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ**

<i>Fayziyev O'rinboy Toshmuhammad o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA BO'LGAN INSONLARNI IJTIMOIIY HIMOYALASH SOHASIDAGI ISLOHOTLAR	9-16
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРФОНА ВОДИЙСИ МИНГ ЎЗБЕК УРУФИ МАНБАЛАРИ ТАРИХИДАН	17-22
<i>Rajarov Mardonbek Qosimboy o'g'li</i> AFRIG'IYALAR SULOLASI TARIXINING TURK TILLI TADQIQOTLARDA YORITILISHI	23-26
<i>Исмоилова Нигорахон Усмонжановна</i> НАЛИВКИН И ЕГО СВЕДЕНИЯ О ТУЗЕМНОЙ ЖЕНЩИНЕ	27-34
<i>Мирхакимова Феруза Холдоржон кизи</i> ВЗГЛЯД В ИСТОРИЮ МЕМОРИАЛЬНОГО МУЗЕЯ САДРИДДИН АЙНИ	35-40

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Zhao Rong</i> RESEARCH ON THE CONSTRUCTION OF CORE CURRICULUM STANDARDS FOR CROSS- BORDER E-COMMERCE MAJORS BASED ON HIGHER VOCATIONAL EDUCATION IN INNER MONGOLIA	41-48
<i>Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li</i> FARG'ONA VILOYATIDA AGROTURIZM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA RESURS SALONIYATINI VAHOLASH	49-58
<i>Malikova Gulhayo Turdali qizi</i> TIJORAT BANKLARDA INVESTITSION FAOLIYAT TAHLILI	59-64
<i>Maxmudov Anvarjon</i> SOLIQ HUQUQBUZARLIKLARINI TARKIBI, SHAKLLANISH MANBALARI VA ULARNI IQTISODIY MOHIYATI	65-75
<i>Мухитдинов Ахрор</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТДА ЯГОНА МАРКАЗЛАШГАН ДИСПЕТЧЕРЛИК ХИЗМАТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИ	76-82
<i>Jurayev Xusan Atamuratovich</i> KORXONANI MOLIYAVIY SOG'LOMLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	83-89
<i>Butunov Shaymardan Berdiyrovich</i> NOANIQLIK ORQALI HARAKAT QILISH: IQTISODIY BEQARORLIK SHAROITIDA MOLIYAVIY TAHLIL	90-96
<i>Islomova Mohlaroyim Inomjon qizi, Ortiqova So'g'diyona Abdusodiq qizi, Abdurahimova Zulhumor Azimjon qizi</i> TURIZM XIZMATLAR SOHASIDA RAQAMLI TEXNANOLOGIYALARNI QO'LLASH	97-103
<i>Содиқов Анвар</i> ЎЗБЕКИСТОН ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИ ИСТИҚБОЛЛАРИНИ КЎП ОМИЛЛИ ЭКОНОМЕТРИК МОДЕЛЛАР АСОСИДА БАҲОЛАШ ВА МУҚОБИЛ СЦЕНАРИЙЛАРИНИ АНИҚЛАШ...	104-116

Norov Asror Egamberdiyevich, Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich
O‘ZBEKISTONDA DOKTORANTURA FAOLIYATI YO‘LGA QO‘YILGAN OLIY TA‘LIM VA ILMIY
TADQIQOT MUASSASALARI 117-122

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Эшонкулова Нуржахон Абдужабборовна
ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТЛАРИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ:
ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛ 123-130

Khalilova Shakhlo Abdurashitovna
IBN SINA AND HIS CONTRIBUTION TO SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION: RETHINKING
THE HERITAGE OF EASTERN THINKERS 131-136

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Saidov Hakim G‘ofurovich
VATANPARVARLIK VA MILLIY G‘URURNING FALSAFIY KATEGORIAL NEGIZLARI 137-141

Jabborov Jamshid Azimovich
MA‘NAVIY EHTIYOJLAR JAMIYAT MA‘NAVIY HAYOTINING TARKIBIY QISMI
SIFATIDA 142-148

Coatov Fayram
БАЙРАМЛАР – МИЛЛАТНИНГ ОЛИЙ ҚАДРИЯТИ 149-156

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna
NAQSHBANDIYLAR EHTIROMIGA SAZOVOR BUYUK ZOT 157-161

Wang XiaoYu
AN ANALYSIS OF THE MYTHICAL PATTERNS IN ULYSSES FROM THE PERSPECTIVE OF
ARCHETYPE THEORY 162-170

Mamadkulova Kamila Abdukhalikovna
FEATURES OF 19th CENTURY LITERATURE: ROMANTICISM AND REALISM 171-175

Aripova Saodat Taxirovna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA KONCHILIK LEKSIK BIRLIKLARINING LEKSIK-SEMANTIK
XUSUSIYATLARI 176-181

Xudoyqulov Behzod Abbosovich
ITALYAN TILIDAGI FRAZEOLGIK IBORALAR TARJIMASI VA ULARNING O‘ZBEK TILIDAGI
EKVIVALENTLARI 182-187

Mavlonova Gulnora Abdig‘ani qizi
ADABIYOTDA QO‘LLANILGAN EVFEMIZMLAR (ROMAN VA SHE‘RIYAT) MISOLLAR
BILAN 188-192

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Izzatilloeva Sevinch Nusratilloevna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA “YAXSHILIK” KONSEPTINI IFODALOVCHI MAQOLLARNING
MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI 193-197

Djurayeva Orzigul Gafurovna
QAXXOR BAXSHI RAHIMOV IJODINING O‘RGANILISHI 198-204

Gafarova Shahnoza Hayrullayevna
TIL VA TA‘LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR 205-209

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Исломқулова Шоҳсанам Ваҳобжон қизи*ВРАЧНИНГ КАСБИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ОМИЛЛАРИ ВА ЗАРУРИЯТИ 210-215*Sarvinov Sunnatillaeva*PROCEDURAL CHALLENGES IN THE REGULATION OF ABUSE OF DOMINANT POSITION IN
UZBEKISTAN 216-222**13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ***Soliyev Ibodulloxon Ismatullayevich*FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY OF REFORMS IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 223-233*Shokirov Po'lat*TALABALARGA ATLETIK GIMNASTIKA MASHG'ULOTLARINI JOZIBADORLIGINI OSHIRISHING
USLUBIY ASOSLARI 234-238*Begmatova Dilnoza Muxtarovna*JAHON MIQYOSDA TA'LIM JARAYONI SUBYEKTLARIDA MADANIY IMMUNITETNI
SHAKLLANTIRISH TENDENSIYALARI 239-243*To'rayev Panji To'xtayevich*MILLIY KURASH MASHG'ULOTLARIDA UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIKNI TASHKIL
ETISH VA SHAKLLANTIRISH 244-248*Axmedova Nafisa Isaxodjayevna, Azamatov Abdullo Isaxo'ja o'g'li, Lutfullina Rumiya Anvarovna*
OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAKULTETLARI TALABALARI
UCHUN ANTIDOPING QOIDABUZARLIKLARINING OLDINI OLISH MEXANIZMINI

YARATISH 249-256

*Egamberdiyev Javlonbek*TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNI TASHKIL QILISH VA UNING
ILMIY-USLUBIY ASOSLARI 257-260*Kenjaboev Abdisalim Erkaboevich*ZAMONAVIY TA'LIM- TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK RAHBARNING
KOMPETENTLIGI 261-265

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna
Buxoro davlat pedagogika instituti,
"Ijtimoiy fanlar" kafedrası dotsenti

NAQSHBANDIYLAR EHTIROMIGA SAZOVOR BUYUK ZOT

Annotatsiya. Mazkur maqolada Naqshbandiya ta'limotining yirik vakili Orif Deggaroniyning ma'naviy merosi, falsafiy va tasavvufiy qarashlari tahlil qilingan. Bahouddin Naqshband dunyoqarashining shakllanishida mutasavvifning roliga etibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: "Rashahot", Bahouddin Naqshband, Orif Deggaroniy, Amir Kulol, naql, halollik, karomat, nafs.

Rakhmatova Kholidakhon Khalikhovna
Bukhara State Pedagogical Institute,
associate professor of "Social Sciences" department

A MAJOR REPRESENTATIVE OF THE NAQSHBANDI TEACHINGS

Abstract. This article analyzes the spiritual heritage, philosophical and mystical views of Orif Deggaroni, a major representative of the Naqshbandi teachings. Attention is paid to the role of the mystic in the formation of the worldview of Bahauddin Naqshband.

Key words: "Rashahot", Bahauddin Naqshband, Orif Deggarani, Amir Kulol, naql, honesty, karamat, nafs.

Рахматова Холидахон Холиковна
доцент кафедры "Социальные науки"

КРУПНЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ УЧЕНИЯ НАКШБАНДИ

Аннотация. В данной статье анализируется духовное наследие, философские и мистические взгляды Орифа Деггарони, крупного представителя учения Накшбанди. Уделено внимание роли мистика в формировании мировоззрения Бахауддина Накшбанда

Ключевые слова: «Рашахот», Бахауддин Накшбанд, Ориф Деггарани, Амир Кулол, накл, честность, карамат, нафс.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N21>

Kirish. Mamlakatimizda buyuk mutafakkirlarning ilmiy va ma'naviy merosini chuqur o'rganish va joriy etish, yosh avlodni ezgu an'analar ruhida tarbiyalashga qaratilgan keng islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident Sh.M.Mirziyoevning "Tarixiy merosni asrab avaylash, o'rganish va avlodlardan avlodlarga qoldirish davlatimiz siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Yangi tahdidlar, jumladan, "ommaviy madaniyat" xavfi va boqimondalik kayfiyati paydo bo'layotgan, odob-axloq, qadriyatlarning yo'qolish xavfi yuzaga kelayotgan hozirgi globallashuv sharoitida bu g'oyat muhim ahamiyat kasb etmoqda" degan

fikrlari muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada Orif Deggaroniyning falsafiy-tasavvufiy qarashlarida ilgari surilgan inson ma'naviy kamolotiga oid sog'lom e'tiqod, bag'rikenglik, mehnatsevarlik, kamtarlik, adolat, ilm va ma'rifat singari g'oyalarining mazmun-mohiyatini bugungi kun nuqtai nazaridan ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etish zaruriyat sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. “Rashahot” ya'ni Faxruddin Ali bin Husayn al-Voiz al Koshifiy (938/1532 yilda vafot etgan) ning avliyolar hayotiga oid taniqli “Rashahotu – aynil hayot” (“Obihayot tomchilari”) asari tarixda muhim ahamiyatga ega bo'lgan asarlar sirasiga kiradi. “Rashahot”ning tarixiy ahamiyati shundaki, u O'rta Osiyo islom tarixida o'chmas iz qoldirgan tabarruk zotlarning hayoti, diniy qarashlari, qoldirgan merosi haqidagi ma'lumotlarni beradi. “Rashahot” qimmatli tarixiy manba sifatida O'rta Osiyoda hukm surgan tariqatlarni, umuman tasavvuf tarixini o'rganishda, bu yerda yashagan mashhur olimlar va shayxlarning hayotini tadqiq etishda muhim manba bo'lib hisoblanadi. Asar 1503 yilda yozib tugatilgan bo'lib, Xoja Yusuf Hamadoniydan boshlab to Xoja Ahror Valiygacha bo'lgan uzoq davr ichida xalqlarimiz tarixida katta ahamiyatga ega bo'lgan 94 nafar so'fiy shayxlarning nomlari, ularning hayoti va tabiatini tasvirlaydi. As-Safiyning mazkur asarida Movarounnahr, Turkiston va Xuroson tarixi, madaniyati, falsafasi, iqtisodiyoti bilan bog'liq ko'plab qimmatli ma'lumotlarni uchratish mumkin. Bugungi kunda “Rashahot”ni mashhur so'fiylik tariqatlarining ilk manbalari sifatida o'rganmoqdamiz.

“Rashahot”da Movarounnahrda XII – XIV asrlardagi ijtimoiy – siyosiy voqea va hodisalar to'g'risidagi ma'lumotlar alohida ahamiyat kasb etadi. Bular: Markaziy Osiyo shayxlari maktabining shakllanishi va tarixga xo'jagon – “o'qituvchi”, “ustoz” nomining kirishi; mazkur maktab asoschisi Abu Yoqub Yusuf Hamadoniy (553/1140 yili vafot etgan) haqidagi ma'lumotlar; xo'jagon – naqshbandiylik tariqatiga asos solinishi va uning shakllanishiga aloqador bo'lgan shayxlar to'g'risidagi ma'lumotlardir.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada Naqshbandiya ta'limoti va uning mohiyatini, uning yirik namoyandalaridan biri Orif Deggaroniy haqidagi ma'lumotlarni yoritib berishda sintez, kompleks yondashuv, tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, dialektik usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Mavlono Orif Deggaroniy atoqli tarbiyachi, xojagon-naqshbandiya tariqati rivojiga muhim hissa qo'shgan sohibi karomat zot bo'lgan. U kishi Bahouddin Naqshband hazratlaridan olti yosh katta bo'lib, ul zotga ustozlik qilgan. Mavlono Orif XIV asrda, taxminan 1313-1380 yillar atrofida yashab o'tgan.

“Rashahot”dan buyuk pir, qutbul avliyo, sohibkaromat murshid Mavlono Orif Deggaroniyning ibratli hayoti va qarashlariga doir nodir ma'lumotlar ham o'rin olgan. Asarda yozilishicha, Mavlono Orif Deggaroniy Amir Kulolning to'rt xalifalaridan ikkinchisi bo'lganlar. Ul zoti sharif Deggaron dahasida tug'ilganlar. Bu hudud Buxorodan to'qqiz farsah uzoqda joylashgan. “Rashahot”da keltirilishicha, hazrati Amir Kulol aytar ekanlarki: “Maning as'hobim arosida hazrati Xoja Bahouddin va xizmati janobi Mavlono Orif, bu ikki tan yanglig' boshqa kishi yo'qtur va ular hammadin go'y eltibdurlar.” Bundan ma'lumki, Amir Kulol muridlaridan (manbalarda ko'rsatilishicha, 114 nafar shogirdlari bo'lgan) Mavlono Orif Deggaroniy va Xoja Bahouddin Naqshbandga nisbatan yuksak ishonch bilan qaraganlar. Shunday yuksak ishonch samarasi sifatida Hazrati Sayyid Amir Kulol ikkinchi farzandlari Amir Hamzaning tarbiyalarini Mavlono Orif Deggaroniyga havola qilgan ekanlar. Amir Hamza Orif Deggaroniyning quyidagi

soʻzlarini doimo yodga olib turar edilar: “Agar yore talab qilsangizkim, sizning yukingizni tortgʻay, bu dushvorliq bila muyassar boʻlur. Va agar yore talab qilsangizkim, siz oning yukini tortgʻaysiz, hamayi ahli jahon sizning yoringiz turur”. Amir Hamza oʻz pirlari Mavlono Orifning bu soʻzlariga umrlari davomida amal qilganlar va xalqning ogʻirini yengil qilish, insonparvarlik, el dardiga malham boʻlishni asosiy qoida deb bilganlar.

“Rashahot” muallifining guvohlik berishicha, Bahouddin Naqshband oʻz ustodlari Amir Kuloldan mustaqil ish tutishga ruxsat olgan mahallarida, Amir Kulol u kishiga aytgan ekanlarki, turk va tojikdan chiqqan mashoyixlarning qaysi biri haqida u kishiga xabar yetsa, Bahouddin oʻsha mashoyixning xizmatiga yetishi va undan astoydil taʼlim olishlari kerak. Amir Kulol Xoja Bahouddinga shunday ijozat beradilar: “Har yerda turku tojikdin mashomingizgʻa boʻe yetushsa talab qiling va talabgorlikda himmatingiz mavjigʻa taqdir etmang.” Shu vasiyatga muvofiq, Xoja Bahouddin shayx Mavlono Orifdan darak topib, u kishining huzurlariga borganlar. Bahouddin Naqshband butun imonu ixtiyor ila yetti yil Mavlono Orif Deggaroniyning suhbatlaridan bahramand boʻlib, ul zoti sharifga taʼzim bilan munosabatda boʻlganlar. Bu munosabat mahsulida Mavlono Orifga shunchalik hurmatlari baland boʻlganki, u kishi ariq boʻyida Mavlono Orif Deggaroniydan balandda turib tahorat olmas, agar yoʻlda Mavlono Orifga hamroh boʻlsalar, eʼtirozsiz tobelik bilan suhbatdosh boʻlar ekanlar, ular bilan safarga chiqsalar “alarning qadami ustiga qadam qoʻymas erdilar va mutobaat suvratida olargʻa musohabat qilur erdilar.”

Bahouddin Naqshbandning ehtiromiga javoban, Mavlono Orif Deggaroniyning ham ul zoti sharifga eʼtiqodi baland boʻlgan. “Rashahot”da keltirilishicha, Bahouddin Naqshband Haj safaridan qaytib, maʼlum muddat Marvda islom ahli bilan ulugʻlar suhbatida yurganlar. Shu vaqtda Mavlono Orif Bahouddin Naqshbandga elchi yuboradilar va u kishini oʻz huzurlariga chaqiradilar. Bahouddin Naqshband oʻz asʼhoblarini Marvga qoldirib, Deggaron dahasiga Mavlono Orifning yonlariga kelganlarida Mavlono Orif bemor yotgan boʻladilar. Mavlono Orif hozir boʻlganlarga qarata: “Xojaga sir gapim bor, yo biz ikkovimiz boshqa xonaga kiraylik, yoki sizlar boshqa xonaga oʻtinglar”, deb buyuradilar. Turganlar: “Siz bemorsiz, quvvatingiz yoʻq, biz boshqa xonaga kiramiz”, deyishibdi.

Mavlono Orif xilvatda Bahouddin Naqshbandga shunday degan ekanlar: “Siz bilan mening oramda toʻliq hamjihatlik bor, shuncha ishqibozlik oradan oʻtgan boʻlib, endi vaqt oxiriga yetdi. Oʻz yoronlarimga va sizning yoronlaringizga diqqat qildim. Bu yoʻlning qobiliyati va yoʻqlik sifatini boshqalarga nisbatan Xoja Muhammad Porsoda koʻproq koʻrdim. Bu yoʻlda topgan har qanday nazarimni va bu sohada kasb etgan har qanday maʼnoni unga nisori qildim va topshirdim. Yoronlarni unga ergashishga buyurdim. Siz ham uning borasida nuqsonga yoʻl qoʻymagaysizki, u sizning yoronlaringizdan”. Shundan soʻng yana ikki-uch kun umrlari qolganligi va Bahouddin Naqshband olov yoqib, suv isitib u kishini oʻz qoʻllari bilan yuvishlarini, uch kun oʻtgandan soʻng uylariga qaytishlarini vasiyat qilgan ekanlar. Xoja Bahouddin Mavlono Orifning vasiyatlarini bekamu koʻst bajo keltirib, u kishining dafnlaridan uch kun oʻtkandan soʻng Marvga qaytgan ekanlar. Manbalardagi naqllar bilan tanishar ekanmiz, Mavlono Orif Deggaroniyning yuksak maʼnaviy xislatlar sohibi ekanligi, adolat, insof, diyonat tarafdori boʻlganliklari, shuhratparastlik, manmanlikni qoralaganliklarining guvohi boʻlamiz. Aytar edilarki, “Taom isteʼmol qilayotgan paytda har bir aʼzo bir ish bilan band boʻlur. Dil ham bu paytda zikr bilan mashgʻul boʻlur. Lekin bu vaqtda dil “Alloh” yoki “La ilaha illalloh” zikrini etmas, balki dasturxonidagi neʼmatni beruvchi Alloh taoloni mushohada etur. Dil sababdan musabbibga kelur. Allohning Razzoqligini mushohada etur. Mana shu holat zikr hisoblanadi.

Shundaylar ham borki, o'ng qo'li bilan taom yeydi, chap qo'li bilan tasbeh o'giradi. Bu ish manmanlik, kibr, shuhratparastlik, firibgarlik hisoblanadi." Orif Deggaroniy inson taom tanovul qilar ekan, bergan rizqi uchun Allohga shukrona aytishga chaqiradilar. U kishi insonlarni halol mehnat bilan rizq topishga undaganlar va o'zlari ham ziroatchilik bilan shug'ullanganlar.

Deggaroniy sohibkaromat avliyo bo'lganlar, lekin karomatlarini har doim ham oshkor etmas, odamlardan pinhon tutar edilar. Faqat noiloj qolganda, zarurat tug'ilganda o'z karomatlarini ko'rsatar edilar. "Rashahot"da keltirilishicha, kunlardan birida Deggaron dahasida Obi Ko'hakdan seli azim kelgan, odamlar dahani suv bosadi, deb vahimaga tushganlar, shunda Mavlono Orif Deggaroniy o'zini suvning quvvat bilan oqadigan joyiga tashlab, "Agar qudrating bo'lsa, mani oqizg'il" degan ekanlar. Sel sekinlashib, taskin topibdi. Bu va boshqa qator hikoyatlar borki, ulardan Mavlono Orifning sohibi karomat bo'lganlar, degan xulosaga kelamiz. Ul zotga ilohiy nur nasib etgan bo'lgan. Tasavvuf qomusida bunday kishilarni avliyo yoki "zinda — dilon" deb ham atashadi. Chunki ularga g'ayb ilmi taqdir etilgan. Ilohiy imkoniyatlarga ega bo'lish esa tasavvufiy hol hisoblanadi. Mavlono Orif Deggaroniy tasavvufiy hol martabasiga ega bo'lsalarda, xalqdan ajralmaganlar, Haq yodi bilan yashab, qalban pok bo'lish, odamlar manfaati uchun xizmat qilishni o'z hayotlarining mazmuni deb bilganlar.

Mavlono Orif Deggaroniy odamlarni insoniylikka, xalqparvarlikka, ezgu xulq – atvorga ega bo'lishga, savob ishlarga, toat-ibodatga pandu-nasihat hamda hikmatli gaplar ila da'vat etganlar. Mavlono Orifning ikki xalifalari: Mavlono Amir Ashraf Buxoriy va Amir Ixtiyoriddin Deggaroniy ul tabarruk zotning ishlarini davom ettirib, insonlarni Haqga irshod etganlar. Olim Abdulhay Abdurahmonovning "Saodatga eltuvchi bilim" kitobida tug'ilgan va vafot etgan yili aniqlanmagan mashhur so'fiylardan 47 nafar so'fiyning nomlari keltirilgan, ularning 26 – o'rnida Mavlono Orif Deggaroniyning ham nomlari qayd etilgan. Mavlono Orif Deggaroniyning tug'ilgan joylari Navoiy viloyati, Navoiy tumani, Hazora qishlog'ida qabrlari mavjud.

Xulosa va takliflar. Modomiki, Orif Deggaroniy Hazrati Xoja Bahouddin Naqshband, Muhammad Porso, Amir Hamza, Mavlono Amir Ashraf Buxoriy, Amir Ixtiyoriddin Deggaroniy kabi naqshbandiya tariqatining namoyandalarga ustoz bo'lishga muyassar bo'lgan ekanlar, biz u kishini Naqshbandiya tariqati shayxlarining piri murshidi desak arziydi. Hazrati Xoja Bahouddin ustozlari Amir Kulol xizmatlarida yetti oy bo'lgan bo'lsalar, Orif Deggaroniyning xizmatlarida yetti yil bo'lgan edilar. Orif Deggaroniy Bahouddin Naqshband bilan bo'lgan munosabatlari xususida hayotlarining so'nggi damlarida shunday degan edilar: "Siz bila bizning oramizda ma'lumdirkim, idtihodi kulliy(hamjihatlik, birlik, barobarlik) bor erdi va bor turur..."

Mavlono Orif Deggaroniyning ibratli hayotlari, qoldirgan ma'naviy meroslari, axloqiy fikrlari yoshlarimiz uchun xayrli ishlarni amalga oshirishda o'ziga xos namuna bo'lib xizmat qiladi. Alloh Mavlono Orif Deggaroniy va ul zotning pir va muridlarini rahmat etgan bo'lsin.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз – I жилд, Тошкент, "Ўзбекистон", 2018. 29- 30 Б.
2. Хожа Убайдуллоҳ Ахрор. Фикроти Ахрорийя. /Табаррук рисолалар. Нашрга тайёрловчи, – Маҳмуд Ҳасаний, Баҳриддин Умрзоқ, Ҳамидуллоҳ Амин. Т.: Адолат, 2004, -Б 326.

3. Фахруддин Али Сафий. Рашаҳоту айнилҳаёт (Оби ҳаёт томчилари) / Нашрга тайёрловчилар: Маҳмуд Ҳасаний, Баҳриддин Умрзоқ. – Тошкент: Абу Али ибн Сино, 2004. –Б 390.
4. Наврӯзова Г.Н. Хожа Баҳроуддин Нақшбанд ҳаёти ва маънавий мероси. – Тошкент : Фан, 2021. -Б 244
5. Березиков Е. Святые люди Туркестана. –Т.: Камалак, 1992. –Б. 125.
6. Рахматова Х.Х. Хожа Аҳрор Валийнинг ижтимоий-фалсафий қарашлари. – Тошкент: “Adib”, 2014. – Б. 110.
7. Рахматова Х.Х. Хожа Аҳрор Валий ма’навий меросида муроса фалсафасига доир г’ойалар тahlili. -Buxoro: Sadriddin Salim Buxoriy. 2023. –Б 220.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).